

Dokuzuncu Lem’adaki "ayn ve gayr" meselesinin örneklerini açar mısınız?

On Altıncı Sözde denildiği gibi; "*Maddî nuranînin akisleri*" ayn değil, fakat gayr da değil."

Ayn olmaması, aynadaki tecellinin güneşin bizzat kendisi olmadığı mânâsındadır. Ayn olsaydı o tecellinin de dünyadan bir milyon üç yüz bin defa büyük olması ve ısısının güneşin ısısı kadar olması gerekirdi.

Gayr olmaması ise, cümlenin devamında ifade edildiği gibi, güneşin birçok hususiyetlerini taşıması yönüyledir. Yani, aynadaki insanla, aynadaki güneş arasında bu noktada büyük fark vardır. Aynadaki insan ne hayat sahibidir, ne ilim sahibidir, ama güneşin aynadaki aksinin de kendi çapında ışığı, ısısı ve renkleri vardır.

Güneşin aynadaki aksi güneş değildir, ama ondaki ışık güneşten gelmektedir ve ondan haber verir. İnsanın bildiği bir şey onun ilim sıfatı değildir; ama ilim sıfatından haber verir ve onun sayesinde vücut bulur. Bu yönüyle o bilgiye ilim değildir de diyemeyiz.

Bunlar birer misaldir; asıl verilmek istenen mesaj: Allah’ın vacib, kadim ve baki olan sonsuz ve mutlak sıfatları hiçbir varlıkta bulunmaz. Ancak, mahlûkat âlemi bu sıfatlardan haber verirler ve bu sıfatlarla ortaya çıkarlar. Vahdet-ül vücud meşrebinde isim ve sıfatların tecellileriyle Allah’ın varlığı bir gibi görünür. Bu hal istiğrak ve cezbe halinde bir derece mazur görülse bile sahve yani uyanıklık halinde dava edilemez ve ilmî bir surette ispatı yoluna gidilemez.

Bir yazıda ilim kendini gösterir. Ama ne o yazı ne de ondaki manalar ilmin kendisi değildirler. Keza, bütün rızıklarda Allah’ın Rezzak ismi okunur; ama o rızıklar Rezzak isminin kendisi değildirler. Bunlar ayn olmamaya misaldirler. Gayr olmama ise, bunların o ilahi isimler olmaksızın vücut bulmamaları cihetiyle ondan ayrı da düşünülmemeyecekleri manasındadır.

Üstat hazretleri Vahdetü-l vücud meşrebi için “tevhitte istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir” buyurmuştur. Buna göre, bu meşrebi aklen açıklamaya zorlanmak bir netice sağlamaz. Ancak bazı misallerle bu meşrebin mahiyetine bir derece bakılabilir.